

Niet zelf gedaan

Het was socioloog Jonathan Mijs vanuit Amerika (waar hij momenteel werkt) ook al opgevallen: al die tv-programma's over kansongelijkheid die de laatste jaren verschenen. De documentaireserie *Klassen* bijvoorbeeld, of *Sander en de kloof*, met Sander Schimmelpenninck. Alle films over het thema. Nu is er de *Brainwash special: de oorsprong van ongelijkheid*, waarin presentator Maaïke Schoon onderzoekt in hoeverre we ons eigen pad kunnen kiezen, of je met hard werken economisch succes kunt boeken of dat de plek van je wiegje toch doorslaggevend is.

Mijs kijkt er met professionele interesse naar; als socioloog bestudeert hij al jaren het fenomeen 'meritocratie'; het idee van een samenleving waarin iemands verdienste (merites) je succes bepaalt, in plaats van je afkomst, of hoe je eruit ziet.

Mijs (1983) groeide in de jaren 80 op in Amsterdam-Oost, tussen relatief veel kinderen met een migratieachtergrond, niet bepaald de logische bakermat voor een rijk of succesvol leven. En nu praat hij via zoom vanuit zijn kantoor als onderzoeker aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en universitair docent sociologie op de Boston Universiteit. Is hij niet het voorbeeld van een meritocratie die werkt? Dat je het Amsterdam-Oost van de jaren 80 kunt ontstijgen? 'Je kunt in één persoon nooit de bevestiging zien van wat een uitzondering is', zegt hij. 'Bovendien is de werkelijkheid weerbarstiger: ik was een

Wat heeft de interesse van media voor de ongelijkheid in de samenleving te betekenen? In gesprek met een socioloog die er al jaren onderzoek naar doet.

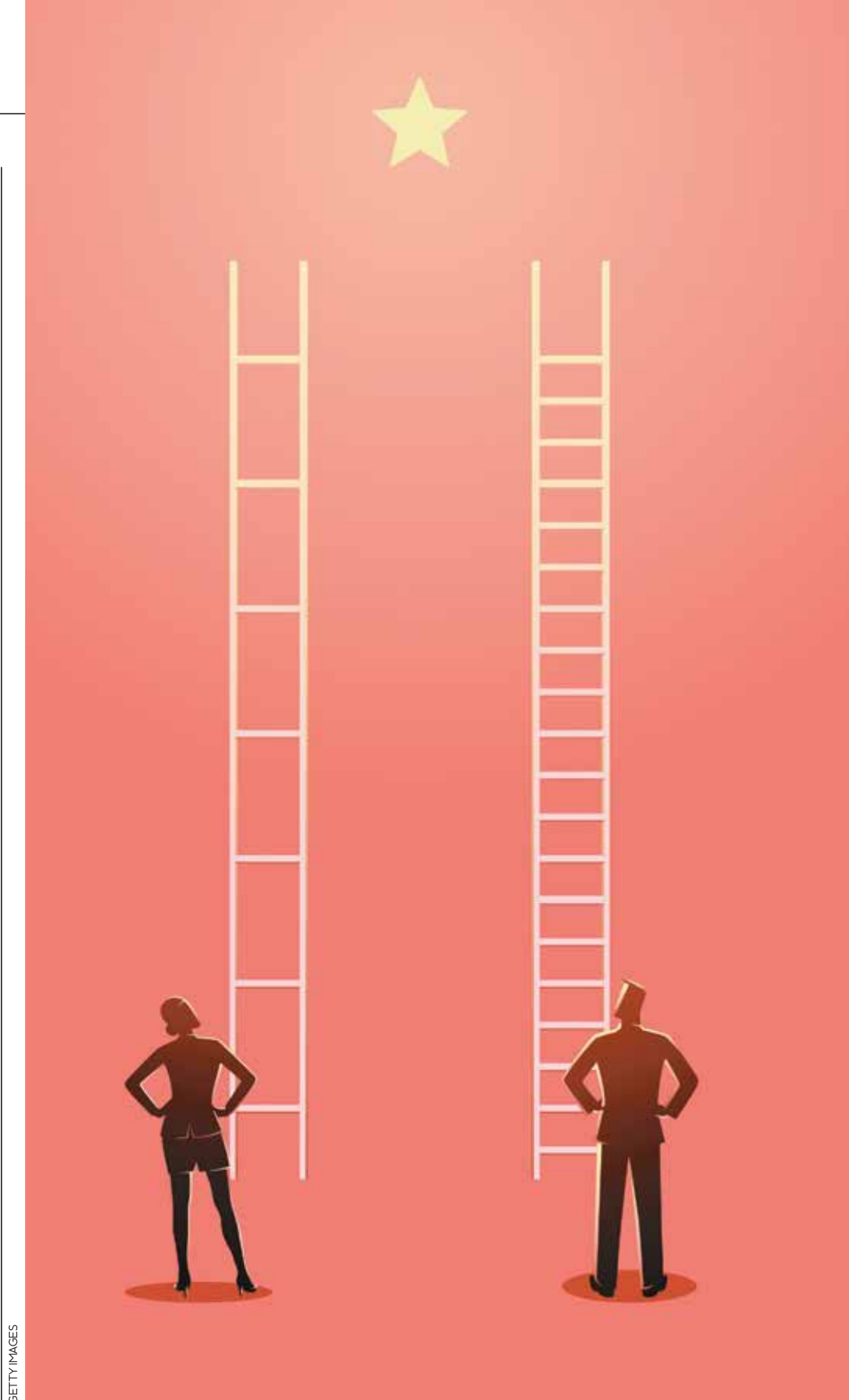
heel slechte leerling, ik heb er een puinhoop van gemaakt op de middelbare school. Maar mijn ouders zijn allebei socioloog en op mijn elfde had ik een docent die tegen me zei dat ik gewoon naar het gymnasium zou gaan, ik heb zelfs geen Cito-toets hoeven maken. Zo lag mijn lot al vast. De docent herkende mijn taalgebruik, mijn woordenschat, en mijn voorkomen – allerlei dingen die weinig te maken zouden moeten hebben met een academische toekomst.'

Mijs gold 'gewoon als universitaire waardig' op basis van zijn sociale achtergrond. Hij weet inmiddels dat het tegenovergestelde ook kan: dat je juist als ongeschikt wordt gezien voor hoger onderwijs, een hardnekkig stempel dat veel vaker wordt geplakt op Nederlanders met een migratieachtergrond, of kinderen uit lagere milieus. 'Zij lopen tegen een ongelofelijke hindernisbaan aan. Op geen enkele manier is mijn levensverhaal een bevestiging van de meritocratie.'

Mijs ziet de tv-aandacht ('het verschuift van de armoedeporno van *De Tokkies* meer naar berichtgeving over ongelijkheid zelf') wel als achterstallig onderhoud. Want de kiem voor

**BRAINWASH
SPECIAL: DE
OORSPRONG VAN
ONGELIJKHEID**
ZONDAG,
NPO 2, 23.40

Maaïke Schoon spreekt met ervaringsdeskundigen over (kansen) ongelijkheid.

GETTY IMAGES

de ongelijkheid die we nu ervaren, werd veertig jaar geleden al gelegd. 'De daadwerkelijke inkomens- en vermogensongelijkheid groeit al sinds de jaren 80, de vermogensongelijkheid in Nederland is vergelijkbaar met die in Amerika. Na veertig jaar staan we met alle media-aandacht pas stil

bij iets dat zich decennia geleden heeft voltrokken. En intussen blijven Nederlanders denken dat ze in een soort egalitair, progressief en tolerant land wonen. Maar hoe meer onderzoek we doen, hoe meer dat zelfbeeld wordt uitgekleeft.'

Programma's als *Sander en de*

kloof gaan uit van een optimistisch geloof in de maakbaarheid van de samenleving, aldus Mijs. 'En van het idee dat de meritocratie een soort onvervulde belofte is, naar iets waar we naar moeten streven. Maar een meritocratie is nooit bedoeld als iets waar we naar moeten streven. Het is een dystopisch beeld, waarin winnaars ook nog kunnen pronken met hun verdiensten. Waar armen niet mogen klagen over de situatie waarin ze zitten.' Als de hoge plek op de sociale ladder je verdienste is, is een lage plek op die ladder ook je eigen schuld – die gedachte.

We hebben de ongelijkheid met de hausse aan tv-programma's en films over het onderwerp nu misschien beter in beeld, maar het antwoord kan niet de meritocratische samenleving zijn. Hoe moet het dan? 'Je zou de ongelijke samenleving ook kunnen zien voor wat het is, en dan nadenken over de wijze waarop we met die ongelijkheid omgaan. Dit is een oude discussie, die in de jaren 50 en 60 al werd gevoerd. We moeten kritisch kijken naar de beloningen die vastkleven aan verschillende prestaties en keuzes. En wat de consequentie van prestaties op de arbeidsmarkt is voor heel andere zaken, zoals de kansen van je kinderen in het onderwijs, of de toegang tot zorg of een goede woning.'

Mijs doet nu onderzoek naar de perceptie van gelijkheid, naar hoe mensen denken dat we in een gelijkwaardige samenleving leven en in een meritocratie. 'We zien dat wie zelf sociaal stijgt, veel méér in de meritocratie gelooft dan mensen die niet sociaal stijgen. Het is immers fijn om je eigen verdiensten ook als zodanig te zien, om niet te zien dat je toevallig heel veel mazzel hebt gehad. Of dat je je positie

misschien helemaal niet hebt verdiend. Veel mensen kijken liever weg dan dat ze moeten accepteren dat er zoveel ongelijkheid is. Want als je dat doet, moet je ook kijken naar je eigen rol daarin.'

Daar komt nog iets bij, aldus Mijs: zodra je een maatschappelijke stap voorwaarts neemt, omring je je meer met de sociale kring waar je naar toe bent verhuisd. Je hebt minder zicht op de problematiek van de andere groepen, waardoor je zou kunnen denken dat de meritocratie werkt en ook hartstikke goed is. 'Je krijgt daardoor een vervormd

wereldbeeld, waarin je in je eigen kring in een veel gelijkwaardiger realiteit leeft, dan hoe Nederland echt in elkaar steekt. De ongelijkheid voelt daardoor ook minder acuut, het raakt sommige groepen minder, dus accepteert die groep ze mak-

'Het is een dystopisch beeld, waarin winnaars ook nog kunnen pronken met hun verdiensten.'

kelijker.'

Hoe kun je dit als individu doorbreken? Als je wél in de positie zit om invloed uit te oefenen, als je zelf in een comfortabele positie op de sociale ladder zit? Hoe kun je dan blinde vlekken in je wereldbeeld corrigeren? 'Dat vergt het maken van offers', aldus Mijs. 'Je kunt je kind naar een gemengde school sturen, ook al heb je net iets minder vertrouwen dat het wel goed komt. Je kunt in een buurt wonen waar de kans dat je wordt lastiggevallend op straat net wat groter is. Dat zijn heel duidelijke offers.'

'Het eerste offer dat ik zou vragen te maken is het zien van de ongelijkheid voor wat het is. Onze levensweg wordt gevormd door ons sociale milieu, door pech en mazzel, door de hulp van anderen of de hindernissen die we treffen op ons pad. Net zomin als we ons succes alleen aan onszelf te danken hebben, dragen anderen de schuld voor hun ellende.' ←